

Jaroslav Slípka slaví 85. narozeniny

Profesor MUDr. RNDr. Jaroslav Slípka, DrSc., je významnou osobností české vědy i světově respektovaným vědcem, a to je důvod, proč si chceme toto výročí připomenout i na stránkách Živy. Jeho celoživotní dílo se přímo dotýká základů moderního, komparativně evolučního výkladu biologie. Napsal přes 200 prací převážně s tematikou evoluční morfologie a srovnávací embryologie, jejichž výstupy reflektují do stěžejních biologických disciplín, zvláště pak do endokrinologie, teratologie (studuje vznik vývojových vad) a imunologie. Je hlavně jeho zásluhou, že jméno plzeňské Lékařské fakulty UK je známo v Evropě i v zámorí a studium na ní vyhledávají také zahraniční studenti.

10. června 2011 oslavil Jaroslav Slípka své 85. narozeniny. Řeklo by se pokročilý věk, kdy řada jeho vrstevníků po své celoživotní práci zasloužile odpočívá. Jeho se to jako by netýkalo. Jaroslav Slípka je naprostou negaci obecně vžitého povědomí, že člověk v tomto věku už nám, tedy těm mladším generacím, nemá co říci. Ale jak bývá při takovýchto jubileích zvykem, začneme od počátku. Ještě předtím si však připomeňme, jak zcela nezávisle na nás a aniž si to uvědomujeme, bývají naše životy nasměrovány. Pokusme se v životě Jaroslava Slípky tato předurčení vysledovat.

Jaroslav se narodil v učitelské rodině, v tehdy téměř německém městě Lokti, kde jeho otec, dá se říci pokračovatel českých obrozenců, založil po první světové válce první českou školu a dokonce dokázal zařídit, aby pro ni byla postavena nová budova. Odtud snad tedy pedagogické nadání prof. Slípky, který vychoval stovky žáků a s nadšením přednáší dodnes, dokonce v angličtině, a na dvou fakultách u nás, Západočeské univerzitě a Lékařské fakultě UK v Plzni, ale dříve i v Libyi a Kuvajtu?

Loket mnohokrát navštívil J. W. Goethe (nikoli kvůli historii a kráse města, ale kvůli kráse své lásky Ulriky von Levetzow). Přírodovědci vědí, že Goethe byl nejen geniální básník, ale také zakladatelem srovnávací anatomie (*Zur Naturwissenschaft überhaupt, besonders zur Morphologie*, 1817–23). První poukázal na problematiku původu hlavy obratlovců, která se vlastně řeší dodnes. Sám zastával teorii, že se lebeční kosti dají srovnávat s obratli, že hlava je tedy pokračováním páteře. Odtud snad plyne, že tyto otázky, které vzbudily u vědce Slípky zvědavost, jej dovedly k širokému komparativnímu studiu fylogenetickému embryologickému?

Před 8 stoletími, v r. 1126, se narodil Ibn Rušd Abú-l-Valíd Muhammad ibn Ahmad ibn Muhammad, latinsky Averroës, arabský filozof snažící se spojit aristotelovskou a novoplatónskou filozofii s islámským náboženstvím, později lékař marrákešského kalifa. Proč odjel lékař Slípka na leta do Bagdádu, kde vedl Mikroanatomický

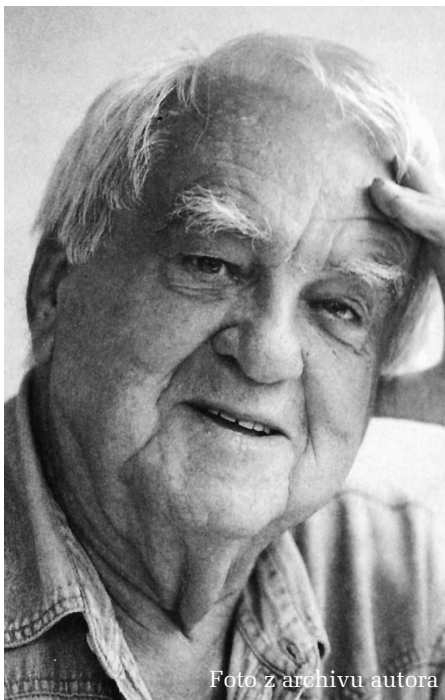

Foto z archivu autora

ústav a přitom přednášel morfologii, histologii a mikrobiologii, ale nejen tam, také v Mosulu, Basře, Kufě a na kurdské univerzitě v Sulejmánii?

Cím mladý Jaroslav sám chtěl být? Zahořel pro entomologii, ale nikoli jen tak povrchně. V 16 letech se stal členem Entomologické společnosti. Jako maturitní práci předložil pojednání o motýlech Kladenska (Slípkovi se museli po záboru německého pohraničí odstěhovat do Kladna). V den jeho narozenin Němci vyvraždili Lidice, jsou zavřeny vysoké školy, Jaroslav pracoval jako horník. Ale jeho životní dráha byla předznamenána.

Po válce studoval přírodní vědy na Univerzitě Karlově v Praze. Zde potkal své učitele, profesory J. Obenbergera, V. Breindla a J. Komárka, darwinisty a pokračovatele Purkyňova odkazu. Na přání J. Komárka studoval typlice. Objevil tři nové druhy a publikoval o nich přes 10 prací v odborných časopisech a v Klíči české zvěřeny. Studia zakončil dizertací sice o nervovém systému larev typlic, ale už si uvědomil, že „*homo est animal bipes rationale*“ (Boëtius), a přírodovědecké vzdělání nestačí uspokojit jeho zvědavost po biologické podstatě člověka. Využil tehdy nabídku Otto Slabého, stal se jeho asistentem a pomohl mu na plzeňské lékařské fakultě založit obor histologie. A přitom studoval medicínu.

Jaroslav Slípka se tedy osudově vrátil do západních Čech. V Plzni také studium medicíny úspěšně zakončil a začal se seznamovat s problematikou, která byla v popředí zájmu jeho učitele, profesora Slabého – Goethův „hlavový problém“. Neomezuje se ovšem jen na něj, i když

jeho poslední práce, kterou napsal se svými oxfordskými kolegy T. J. Horderem a R. Presleyem, pojednává o tomto tématu. Jeho biologická erudice ho vedla k širokému komparativnímu studiu žaberní oblasti od kopinatce po člověka, která je klíčová pro endokrinologii (štítná žláza) i pro imunologii (tonsila palatina, thymus). Dokumentují to názvy kandidátské práce *Evoluční morfologie jazyka* (1957), habilitační docentské práce *Evoluční morfologie štítné žlázy* (1962) a doktorské dizertace *Evoluční morfologie nekonstantních struktur epifaryngu* (1979). V témže roce se Jaroslav Slípka stal vedoucím ústavu a pokračoval ve vědecké práci, kterou vytyčil O. Slabý. Prohloubil srovnávací studium faryngeální oblasti u rozdílných taxonů obratlovců, které jej přivádí k myšlence homeostatického metasystému, vzájemně propojené regulace nervového, endokrinního a imunitního systému. Dnes už těžko někdo uvěří, že do té doby panoval názor, že tyto tři systémy jsou na sobě funkčně nezávislé, že jsou autonomní. K revoluční změně názorů na jejich úlohu při udržování homeostázy vnitřního prostředí organismu přispěly komparativní fyloembryologické studie, inovační přístup v biologickém myšlení, jehož průkopníkem u nás byl právě Jaroslav Slípka. Jeho zásluhou do Plzně opakovaně a po řadu let přijížděli přední světoví vědci na evoluční morfologické konference, které organizoval.

V tomto kontextu je třeba zmínit, že aktivity Jaroslava Slípky nebyly omezeny jenom na vědecká bádání. Byl neúnavným vědeckým popularizátorem (řada článků v tisku a mnoho rozhlasových relací), ale také propagátorem arabské kultury a vzdělanosti. Nikdy neopomněl připomínat odkaz naší lékařky Vlasty Káralové, českého Alberta Schweitzera v sukních, za jejíhož pokračovatele se vždy pokládal, která před druhou světovou válkou založila českou nemocnici v Iráku a zasloužila se o to, že česká medicína je v arabském světě vysoce oceňována.

Jaroslav Slípka byl také vždy pevně přesvědčen o důležitosti vzdělávání i v seniorském věku, snad veden příkladem Ciceronovým, který se až v 80 letech začal učit řecky. Už v r. 1988 prosadil v rámci Lékařské fakulty UK v Plzni terciární vzdělávání, Univerzitu třetího věku, která se bez přerušení udržela dodnes. Po dlouhá léta byl rovněž předsedou Spolku lékařů v Plzni, předsedou Anatomické společnosti, sekretářem Evropské morfologické společnosti, členem vědeckých kolegií. Je čestným členem čtyř zahraničních anatomických společností. V r. 2000 byl jmenován čestným občanem města Lokte, o rok později převzal pečeť města Plzně a v r. 2005 dostal za svůj vědecký přínos české vědě cenu Josefa Hlávky.

Sodalis carissime, in occasione iubilaei tuae 85 annorum sincere ex intimo corde tibi gratulamur.

Pozn. redakce: Čtenáři budou mít možnost se blíže seznámit s prací J. Slípky v připravovaném autorském článku letošního říjnového čísla našeho časopisu.